

Človeško drevo

Barbara Janežič

Moški in ženska nista kot noč in dan, kot sonce in luna, kot ogenj in voda kot nebo in zemlja... Sta kot korenine in krošnja. Drevo namreč spoznamo in ločimo od drugih rastlin ravno po tistem, kar *povezuje* korenine in krošnjo – po deblu. Različnost pomeni različno namembnost, različnost pogleda na svet, doživljanja, ravnanja. Povezava je tisto, čemur rečemo ljubezen in kar najlaže ponazorimo z odnosom med žensko in moški. Da pa ne bi tvegala preveč, jo natančneje opredelim kot ljubezen do bližnjega, postajati eno, odgovornost po Lévinasu.

V človeku sta želja po preseganju različnosti in strah pred njo. Oboje je v svoji skrajnosti bolezensko. Beg pred različnostjo je beg pred tem, da bi sebi in drugim priznali svoje napake, kajti napake so najočitnejše pred nečim, kar se od nas razlikuje. Zato so na primer različne združbe, ki povezujejo ljudi samo na podlagi strahu – ljudi, ki iščejo sebi podobne, da bi ušli priznanju lastnih pomanjkljivosti samim sebi in drugim. Nasproten primer je odnos nekaterih ljudi ob srečanju z Jezusom, človekom in bogom, pri katerem so našli svoj mir, svojo pot in svoj smisel v tem, da so se zavestno soočili s seboj, ko so srečali njega, ki jim je bil podoben, vendar hkrati tako zelo drugačen. Tako je bilo s Samarijanko pri vodnjaku, z grešnico na gostiji, s cestinarjema Zahejem in Matejem.

Vse, o čemer govorim, je bilo že povedano v priliki o Usmiljenem

Samarijanu – ljubezen do bližnjega pomeni priznati podobnost in se ne ustrašiti različnosti, pomeni skoraj religiozno doživetje privlačnosti (zaradi podobnosti) in groze, spoštljivosti (zaradi različnosti), tako kot v stiku z numinoznim. Gre za ljubezen in bolečino, za bližino in oddaljenost.

Toda če je odgovornost primerljiva z ljubeznijo, za kakšno odgovornost gre?

Mislim, da gre za odgovornost za vzpostavljanje, ohranjanje in spodbujanje človeškega dostojanstva bližnjega. Nova zaveza to nedvomno potrjuje, zdi se celo, da je Bog postal človek prav in celo samo zaradi tega. Bližji ti je nekdo, bolj je tvoje dostojanstvo odvisno od njega. Težava je samo v tem, da mi sami s svojim ravnanjem, s svojo odgovornostjo, z ljubeznijo do bližnjega delamo druge in drugačne za svoje bližnje. Krščanski Bog je postal bližnji človeku, ker mu je postal podoben, vendar ga to ni oviralo, da ne bi ohranil svoje istovetnosti, kajti ljubezen do bližnjega je način, kako preseči različnost, kljub različnosti in zaradi nje. Različnost ni past, je izziv, je možnost in priložnost za vzpostavitev odnosa, za vzpostavitev družbenosti in etičnosti, za nastanek človeškosti in človečnosti ...

Predstavljajmo si razliko med koreninami in krošnjo. Korenine so polne trpnosti in potrpljenja, krošnja življenjske moči in poleta. Korenine so bližje trpljenju in smrti, saj iz njih hkrati izvira življenje in v njih ugaša. Krošnja ne ve za trpljenje in noče vedeti za smrt, vidi samo sadove, dosežke, polna je stremljenja in načrtov. Korenine se žrtvujejo, njihova

požrtvovalnost je neskončna, darujejo se za nekaj, česar ne poznajo, česar ne bodo dosegle. Korenine čutijo celovitost sveta, živijo v prepredenosti z nešteti drugimi bolečinami. Krošnja je sama zase, njen sad se razlikuje od sadov drugih krošenj in ničesar ne ve o temnih izviri, o velikih bolečinah, o samem dnu življenja. Korenine so podobne materinici – topli mokri temini, ki oblikuje in poraja življenje, da bi dobilo pravo podobo, veliko moč, da bi postalo rodovitno. Krošnja pa je v belem svetu in se ne spominja, da je bila kdaj zaprta pod trdo skorjo drobnege semena, in ne ve, da seme v koreninah nikoli ne neha umirati za uredničenje sanj, ki so sanje nekoga drugega in vendar sanje slehernika. Zato se koreninam zdi, da je krošnja blizu, čisto blizu, krošnji pa, da so korenine strahotno daleč.

Ženske so zato blizu človeku, blizu bolečini in osamljenosti, čeprav same ne vedo za samoto, kot jo občuti moški. Ženske nekako objemajo sočloveka, svoje bližnje, svojega moškega, zapirajo ga v varnost maternice, da bi mogel tisti, ki se je rodil, spet zlesti vanjo in preživeti. Moški so zasvojeni z delom, z ekstremnimi športi, z igrami na srečo, z alkoholom, mamili in v svoji osami hitreje naredijo samomor. Ženske se redkeje ustavijo pri nečem, so izvir nekoga in zato so navadno zasvojene z nekom, z odnosom, nekdo je zanje lažje smisel življenja ko moškemu, ki mu je človek pogosto samo ovira (ali sredstvo!) na poti do zvezd.

Kakšna razpoka! A prav to je priložnost za ljubezen, za ljubezen do

bližnjega, za tri korake do bližnjega: vživljanje (empatijo), sočutje in altruizem; za vživljanje v nekoga, ki je drugačen, a še vedno toliko podoben, da v njegovi šibkosti začutimo svojo šibkost in jo skušamo razumeti; za sočutenje s tem sočlovekom, za spoznanje njegovih resničnih potreb, ko začutimo bistvo njegove bolečine (ali veselja); za altruizem, za dejavnost zanj in ne proti njemu, zgolj za pomiritev lastne vesti. Zato ni dovolj dobro delo, vanj lahko skrijemo svojo nemoč in svoj nemir, svoje usmiljenje in pomilovanje. Ljubezen do bližnjega, ki je to zaradi vživljanja v drugega, sočutja z drugim in altruističnega dejanja za drugega in drugačnega, je nikoli končan proces, ki nas preveč približa, da bi mogli drugemu storiti nekaj samo zaradi sebe. Ljubezen do bližnjega je spoštljivost in privlačnost, je *tremendum et fascinans*, ki ga v stiku z numinoznim poudarja R. Otto, je groza in nezadržna želja po bližini. Ljubezen je deblo, ki povezuje vse obstoječe dvojnosti, je toplina bližine in poklek do tal na pragu drugega.

Postajati eno je izraz, ki že v sebi nosi vse tri korake, ki vodijo k zbližanju z drugačnostjo drugega in so hkrati nikoli končano trajanje tega procesa. Uporabil ga je že Gregor iz Nise in pogosto ga, ko govori o umetnosti ljubezni, uporablja duhovna pisateljica Chiara Lubich. Odgovornost pa bi mogla biti moška stran ljubezni, saj čustev ne da niti slutiti, vendar ima prav tako vsebino, kot jo ima vsaka ljubezen (do bližnjega).

Odgovornost je zavedanje, da nismo drug ob drugem zato, ker se

potrebujemo ali zaradi tistega, kar potrebujemo, temveč zato, ker se zavedamo, da ne moremo in nimamo nobene pravice delati tistega, kar človek more in mora storiti sam.

Ob njem smo zato, da mu dajemo občutek lastne vrednosti in moči, samospoštovanja in samozvesti, da je sposoben sam živeti svoje življenje. Pa ne le zase, tudi za druge. Odgovornost do drugega daje drugemu občutek za večnost, za neskončno, za sveto – v sebi in v drugih.

Žrtvovanje najlažje ponazorimo z odnosom matere do otroka, ki se zaradi njenega ravnanja sploh ne more osamosvojiti, saj naredi ona vse namesto njega, vse potrpi zanj. Navadno gre za sebično navezanost, ki ni sposobna enakopravnega odnosa, zato z žrtvovanjem nekoga spravi v podrejen položaj, ga obremeni z občutki krivde in nemoči in se veseli vseh njegovih dosežkov zato, ker naj bi bil sad žrtvujočega. Da je resnična žrtev dolgoročno gledano tisti, za katerega se nekdo tako žrtvuje, ponavadi nečemo vedeti.

Različnost tukaj nazorno kaže, da ljubezen ni nekaj, kar obvlada ena stran, druga pa ne. Ljubezen je nekaj, kar je vsebovano v lastnostih ene in druge strani, zato ljubezen vedno pomeni upoštevati drugega in nikoli samo moje čustvo, moje zadovoljstvo. Torej velja zlato pravilo: Stori drugemu, kar želiš, da drugi stori tebi. Zato velja tudi: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe. Očitno je, da sva jaz in ti tako povezana, da sta dobro in slabo zame dobro in slabo zate. Kadar ostaneš pri svojem, je

tvoje dobro slabo za drugega in obratno, kadar pa udejanjaš ljubezen do bližnjega, je dobro zate samo tisto, kar je dobro tudi za bližnjega, slabo je slabo za oba. Ko moški neha bežati pred odnosom in ko ženska neha posedovati, postane njegov beg, ki ga je imenoval svoboda, odgovornost, njena posedovalnost, ki jo je imenovala žrtvovanje, pa ljubezen.

Kateri skrajnosti povezuje ljubezen? Mislim, da strah in odvisnost. Pred ljubeznijo ne bežimo in si je ne moremo prilastiti. Ljubezen pomeni nekakšno strahospoštovanje pred skrivnostjo, o kateri pravi Edvard Kovač, da ji nikoli ne pridemo do dna in si nikoli ne smemo domišljati, da kdaj bomo. Ves čas se vrtimo v krogu, ki je spet sklenjen: ljubezen je skrivnost in skrivnost je Bog, sveto, numinozno, ki nas napolnjuje s privlačnostjo in grozo hkrati, ko prideмо v stik z njo.

Ljubezen povezuje tudi posameznike v skupnost in posameznika in skupnost, saj je potrebna za notranje ravnotežje človeka in za ravnotežje v odnosih med ljudmi, v družbi. Ko delimo znanosti, na primer sociologijo in psihologijo, ko ločimo dušo od družbe, smo ves čas v negotovosti, saj se nobena ločnica ne obnese popolnoma, gotovo pa je to dobro za človeka in človeštvo. Vzgoja je najnazornejši primer, kako tesna je ta povezava in kako nemogoče je doseči ideale, utopije o ljubezni in hkrati, kako nujno je za človeka, da jih ohrani kot vero ali vsaj kot upanje. Treba je ohraniti stik s skrivnostjo, z izvirom tega in večnega življenja, če naj bi obstajalo, če naj bi imelo

smisel in če naj bi ga preživeli v sreči srečevanj, v sreči srečanja.

Brez skrivnosti pomenita moški in ženski vidik past, pred katero svari Kant, ko pravi, da človek nikoli nikomur, niti Bogu samemu ne sme biti sredstvo. Niti ne, če na primer misli samo na opravek, zaradi katerega je prišel k okencu, na stvar, ki jo mora kupiti ali doseči, ne pa na sočloveka, ki mu bo to hote ali ne hote omogočil. Dan imamo pokvarjen takrat, ko gre nekdo čez nas, ko nekdo potepta naše človeško dostojanstvo in toliko bolje za nas, kolikor manj je naše dostojanstvo odvisno od ljudi ali vsaj od človeka, ki nas je prezrl ali zatrl. Najhuje je v družini, na domu, ob toplem ognjišču, kjer si pustimo biti bolj ranljivi, kjer se drugemu zaupamo, se mu damo v roke prav zato, da bo ohranjal našo samopodobo kljub vsemu, kar se nam zunaj doma lahko zgodi.

Strahotna ranljivost pomeni strahotno ranjenost, ko imata dva občutek (to se navadno zgodi nekako hkrati), da ju je drugi izdal, ponižal in razgalil, osramotil tako, da ni ostal niti košček dostojanstva več na človeku, da je obstal nag pred svetom, tak, kakršen se je rodil, le da ga je takrat mati zavarovala z obleko in s svojo ljubeznijo. Ne spominja to na neko zgodbo o stvarjenju sveta? Ni sta Adam in Eva drug drugega razgalila zato, ker sta segla v skrivnost, ki ni bila božja skrivnost, skrivnost, ki bi varovala Boga (je mogoče domnevati, da obstaja možnost odkritja skrivnosti, ki bi moglo ogroziti Boga?), pač pa je bila skrivnost, ki je varovala njiju, da bi ne mogla biti do skrajnosti prepuščena drug drugemu.

Vernost, zaupanje v Boga torej varuje vernika pred tem, da bi bil nag pred bližnjim, da bi se moral za vsako stanje in dejanje zagovarjati pred njim. S sočlovekom se moramo pogovarjati. Ko nas nagovori, pravi Lévinas, mu odgovorimo s svojo odgovornostjo. Ne more pa biti drug človek naš sodnik. Koliko je zato lažje človeku, ki se zagovarja samo pred Bogom! Ki, kot pravi Sveto pismo, Boga posluša bolj kot ljudi, čeprav je človekova potreba, da se hote nekomu bolj da v roke, da se nekomu bolj približa kot drugim in mu pusti, da se on bolj približa njemu. Nikoli pa noben človek ne bi smel biti popolnoma na milost in nemilost prepuščen drugemu. Ponuja se misel Edvarda Kovača, da mora človek, ko bi rad govoril z Bogom, reči »z-Bogom« in se sprijazniti s tem, da lahko govori samo s človekom, kar je, če pomislimo na Jezusa, razumljivo, saj je zato, da bi se nekako poistovetil z ljudmi, da bi se celo skril v vsakega človeka, postal človek. S tem je občevarje s seboj prekinil in vzpostavil obenem. Mogoče ga je prekinil, ker se je postavil med človeka in Boga, hkrati pa je postal dostopnejši sleherniku - ne po Svetem pismu in razodetjih, temveč po sočloveku, kjer ni samo hotel, da ga ljudje iščemo, ampak je to celo zapovedal.